

פרשת שמות / אהרון ליפר

בתקופה הנוכחית של השנה החילונית יש לנו חודש חדש, שנת מס חדשה, ועשור חדש. עכשיו עלינו לפתח הרגל חדש לכתוב את התאריך מבלי להשתמש באפסים כפולים.

בהיבט הדתי, אנחנו מתחילים היום לקרוא מספר חדש של התורה, בו אנחנו מתחילים פרק חדש לחלוטין בתולדותינו כעם עם זהות משלנו, כעם עצמאי. בפרשה שאנחנו קוראים היום אנחנו פוגשים דמויות חדשות שירכיבו את הזהות החדשה והנפרדת של עמינו מהימים ההם עד עצם היום הזה.

פרשת השבוע מתחילה בהזכרת שמות, ומכאן שמה של הפרשה וגם של הספר כולו, אבל השמות בתחילת הפרשה שייכים לדמויות מהספר הקודם, מספר בראשית. אחר כך, במשפט תמציתי מאוד, הסיפור קופץ קדימה אל תוך תקופה חדשה, כמה דורות מאוחר יותר. עבר די הרבה זמן והמצרים של ספר שמות הינה מקום שונה לחלוטין מהמצרים של ספר בראשית. שבעים הנפשות מהמשפחה המקורית של יעקב אבינו שירדו למצרים הפכו להמוני הנפשות של בני ישראל. הפרעה שבשלטון עכשיו אינו זוכר את יוסף והזכויות המיוחדות שזכו בהם אחיו של יוסף נעלמו בהרף עין והפכו לחיים של שיעבוד.

הפרעה של ספר שמות מוטרד מעוד מריבוי העם הזר השוכן בדלתא של הנילוס בארץ גושן.

עדויות ארכיאולוגיות מהזמן המשוער של אירועי יציאת מצרים מראות כי הכוח של מצרים היה בדעיקה, וגם כי מנהיגי מצרים באותה עת חששו מההשפעה העולה של שכניהם, שהם קרו "אנשי הים", ביניהם הפניקים והפלשתים. עדויות ארכיאולוגיות גם מראות כי היו כמה שליטים מקומיים במצרים בזמן ההוא שהתחרו ביניהם לבין עצמם. אחת השיטות שהשליטים האלו ישמו כדי להשיג יד עליונה במאבק הזה היה למחוק את השמות של המתחרים שלהם מהאנדרטות ומהמבנים וגם להרוס את הארכיונים והקברים של המתחרים. לכן, פרעה חדש היה יכול למחוק כל זכר של קודמו לנצח נצחים על ידי הסרת כל זכר של שמו. "פרעה שלא זכר את יוסף" הינה אפשרות ממשית מאוד. והעובדה שארכיאולוגים לא מוצאים עדויות בנוגע ליוסף או בנוגע לשהיית העברים במצרים בתקופה הזאת יכול בקלות להיות מוסבר על ידי נוהגים שכיחים כאלה.

ייתכן גם כי האירועים עליהם אנחנו קוראים מספר שמות ומשלושת ספרי התורה הבאים אחריו אמנם מעולם לא קרו בכלל בזירה ההיסטורית. אולי אלו היו אגדות שגברו בחשיבות ובמשמעות עבור עמינו כפי שאנחנו עצמנו גברנו בחשיבות ובמשמעות באזור מגורינו, עד לימי הקביעה הסופית והבלתי משתנה של ספר התורה בצורה הנוכחית. מספיק כבר נכתב על ידי ארכיאולוגים והיסטוריונים בזמנים המודרניים למלא ספריות שלמות עם טענותיהם בעד ונגד הדיוק ההיסטורי של התנ"ך. אני אניח לאנשים המלומדים האלה לעבוד בתחום שלהם ואשאל שאלה פילוסופית: האם זה באמת חשוב אם הדברים הללו התרחשו או לא? לאורך ההיסטוריה של עמינו נהרגו ונספו אנשים שאחזו בחוזק אמונתם באמיתות של הכתובים אלה. אסכולות שלמות של מחשבות חז"ל נבטו וצמחו, כל אחת מהן בחיפוש אחר המשמעות ובפרשנות ובמהות של כל מילה כדי ולגלות את פשר המילים האלה בחמשת ספרי משה. עבורי, הגוף הענק הזה של עבודות אינטלקטואליות במשך אלפי שנים הינה עצמה עדות מספקת לחשיבות של תוכן הספרים האלה, ללא קשר למה שהארכיאולוגים וההיסטוריונים מציעים לפי ממצאיהם.

חכמינו תמיד הבינו כי מה שכתוב בתורה הינה רק הבסיס התמציתי של הסיפור. כמו שלד שדורש גידים ושרירים ועור ושיער כדי להיהפך לישות שלמה, חכמינו תמיד היו מוכנים להוסיף שכבה על גבי שכבה של מהבנתם כדי להשלים את הבנתנו. אחת הדרכים המעניינות שלהם הייתה לספר אגדות על הדמויות בתנ"ך.

על ארבעת הנשים העיקריות בפרשה היום והמכריעות בגורל של משה יש אגדות מעוד מחמיאות .

על יוכבד ומרים, האם והאחות של משה, מסופר הרבה על איך שהם סיכלו את הגזרה של פרעה להמית את התינוקות הזכריים של העברים. על הבת של פרעה מסופרות אגדות על הסיבות שהיא הייתה בייאור בעת הגורלי, ולמה היא החליטה לאמץ את הילד העברי. ועל ציפורה, אשת משה יש אגדה שמסבירה למה הם התחתנו.

לפי האגדה הזאת, יתרו, אבא של ציפורה תקע את המטה של משה בגינה שלו. המטה עצמו עבר ידיים כמה פעמים עד שהגיע לידי יתרו. בעליו הראשונים של המטה היה אדם, שקיבל אותו בעודו בגן עדן. המטה עבר לרשות של נוח, והיה אצל נוח בתיבה במשך המבול. נוח העביר את המטה לשם, ושם העביר את המטה לאברהם, וכן הלאה, דרך יצחק ויעקוב ליוסף, כאשר יעקב הגיע למצרים לקראת סוף ימיו. בסוף חייו של יוסף, יתרו, שפעם היה היועץ הראשי של פרעה, לקח את המטה ותקע אותו בגינה שלו, כפי שכבר אמרתי .

ציפורה הייתה יפת תואר, חכמה, ונדיבה, והרבה גברים חיזרו אחריה, אבל יתרו בחן את כל המחזרים כך: רק האיש המסוגל לעקור את המטה מאדמת הגינה שלו יהיה ראוי להתחתן עם ציפורה ביתו. יום אחד משה הופיע בסביבה, השקה את העדר של בנות יתרו והוזמן על ידי יתרו לאכול אצלו. משה טייל בגינה של יתרו, ראה את המטה תקוע באדמה, הושיט את ידו רק לגעת במטה, והמטה קפץ מהאדמה לידיו של משה. הוא הביא את המטה ליתרו כדי לשאול אותו עליו, ומיד יתרו הבין שבגורלו של משה להיות החתן שלו. המטה הינו אותו מטה שמשה החזיק בידו בעשיית המופתים מול פרעה, בקריעת ים סוף, וכן הלאה. האגדה מזכה את משה ב Excalibur -שלו, ובהקשר אנו זוכים ב Excalibur -משלנו .

האגדות האלו הופקו על ידי חז"ל כדי לסייע לנו ולהגביר את הבנתנו בדברי התורה וגם, כביכול, להוסיף בשר לשלד הבסיסי של התורה בכדי להחיותה עבורנו. לכן, אם יש ראיות ארכיאולוגיות או לא, זה לא העניין. המילים שאנו קוראים היום, עבורנו הן מילים חיות, וזה מה שהכי חשוב.